

Received	Reviewed	Published	Doi Number
09.04.2019	27.05.2019	30.06.2019	10.18298/ijlet.12378

The Usage of the Word “tüş” as a Homonymy and Polysemy

Emine GÜLER¹

ABSTRACT

Polysemy is a situation in which words have more than one meaning related to each other, whereas homonymy is a situation in which two words have different meanings in terms of phonetics. In the literature survey about the regarding field of study, it is observable that it is sometimes a hard work to put some borders between these two concepts which have been discussed years. The meanings of a polysemic word emerged as a result of the process during which similar meanings have expanded, but not during which they undeliberately happened to come out in the historical context. By using the meanings of a word that works as a “polysemy”, it is possible to explore the origins of each word and this output can be seen enough criterion to differentiate polysemy and homonymy. The words that derived from different lexical sources in the course of history are homonymy. In many cases, there is no consensus about whether the meanings of words are related or not among native speakers. The word, “tüş” which is prevalent and well used in Turkish language from Orkhun Scripts onwards have been employed as a verb or a noun. In each form of usage, it denotes different meanings. With such a characteristic, it turns an exemplar of homonymic words (homophonic). On the other hand, the word possesses related meanings both in themselves and in uses of verb and noun forms because of its polysemic features. The aim of the study is to put forward the variety of meanings in the word, “tüş”.

Key Words: “tüş”, homonymy, polysemy, meaning change.

“tüş” Sözcüğünün Çok Anlamlı ve Eş Adlı Olarak Kullanımı²

ÖZET

Bir sözcüğün birbiriyle bağlantılı birden çok anlamının olması *çok anlamlılık (polysemy)*; sesbilimsel olarak iki ayrı sözcüğün birbirinden bağlantısız anlamları olması ise *eş adlılık (homonymy)* olarak adlandırılır. Alanyazında birlikte tartışılan bu iki kavramın sınırlarını çizmek kimi zaman zordur. Çok anlamlı bir sözcüğün anlamları, nedensiz tarihsel bir rastlantıdan çok benzer anlamların genişlemesi süreciyle ortaya çıkmıştır. Çok anlamlılık gösteren bir sözcüğün anlamlarından her birinin kökenine gidilebilir ve bu çok anlamlılık/eş adlılık ayrımı için yeterli bir koşul olarak görülür. Tarihsel olarak farklı sözlüksel birimlerden türeyen sözcükler ise eş adlıdır. Çok anlamlılık ile eş adlılığın ayrımındaki ölçüt anlamların birbirleriyle bağlantılı olup olmadığıdır. Anadili konuşucuları arasında sözcüklerin anlamlarının ilişkili olup olmadığına dair tam bir uzlaşma yoktur. “tüş” sözcüğü de bunlardan biridir. Orhun Yazıtları’ndan itibaren Türkçede işlek olan sözcük, isim ve fiil olarak her bir kullanımda çok farklı anlamlara gelmektedir. Bu özelliğiyle homonim (eş sesli) sözcüklere örnektir. Ancak isim ve fiil görevinde kullanımında kendi içinde de bağlantılı anlamlara sahiptir. Bu nedenle de sözcük bir yönüyle *çok anlamlı (polysemy)* sözcüklerdendir. Bu çalışmanın amacı, Eski Türkçeden itibaren kullanılan “tüş” sözcüğündeki anlam çeşitliliğini ortaya koymaktır. Çalışmada sözcüğün art zamanlı ve eş zamanlı kullanımı örneklenerek tarihî süreçte geçirdiği anlam değişimleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: “tüş”, eş adlılık, çok anlamlılık, anlam değişmesi.

¹ Dr., İstanbul Büyükşehir Belediyesi Mehmet Akif Ersoy Ortaokulu, gulereminee@gmail.com

² Bu çalışma 8. Dünya Dili Türkçe Sempozyumu’nda (15- 17 Ekim 2015 Çanakkale) sunulan bildirinin genişletilmesiyle hazırlanmıştır.

1. Giriş

Bir sözcüğün birbiriyle bağlantılı birden çok anlamının olması *çok anlamlılık* (polysemy); sesbilimsel olarak iki ayrı sözcüğün birbirinden bağlantısız anlamları olması ise *eş adlılık* (homonymy) olarak adlandırılır ve bu kavramlar alanyazında genellikle birlikte tartışılırlar. Bu iki kavramı ayırt edebilmek için ileri sürülen ve en çok kabul gören iki ölçüt, Lyons'un (1977) öne sürdüğü etimolojik içerik ve bağlantılı olma(ma) ölçütleridir.

İlk ölçüt, sözcüklerin etimolojik türetimiyle ilgilidir. Çok anlamlılık gösteren bir sözcüğün anlamlarından her birinin kökenine gidilebilir ve bu çok anlamlılık/eş adlılık ayrımı için yeterli bir koşul olarak görülür. Çok anlamlı bir sözcüğün anlamları nedensiz tarihsel bir rastlantıdan çok benzer anlamların genişlemesi süreciyle ortaya çıkmıştır (Clark ve Clark, 1979). Tarihsel olarak farklı sözlüksel birimlerden türeyen sözcükler ise eş adlıdır. Sözcüklerin dilin eski dönemlerindeki farklı birimlerden türemiş olması eş adlılık için yeterli bir koşuldur. Ancak, etimolojik içerik ölçütü her zaman güvenilir olmayabilir. Örneğin, bir sözcüğün anlamlarının farklı kökenlere sahip olduğu dilbilimciler tarafından bilirse de bazen anadili konuşucuları bu anlamları bağlantılı olarak düşünebilir (Durkin ve Manning, 1989: 579). Bunun yanı sıra, dilde tarihsel geçmişi kesin olmayan pek çok sözcük bulunmaktadır. Ayrıca sözcüklerin tarihini izlemek için ne kadar geçmişe gitmek gerektiği de belli değildir.

Çok anlamlılık ile eş adlılığın ayrımındaki ikinci ölçüt, anlamların birbirleriyle bağlantılı olup olmadığıdır. Anadili konuşucularının belli anlamların birbirleriyle ilişkili olup olmadığına dair sezgileri de çok anlamlılık ile eş adlılık arasındaki ayrımı belirlemede önemlidir. Genel olarak anlamlar arasında bağlantı olmaması eş adlılığı, bağlantı olması ise çok anlamlılığı göstermektedir. Pek çok durumda, anadili konuşucuları arasında sözcüklerin anlamlarının ilişkili olup olmadığına dair tam bir uzlaşma yoktur. Bu yüzden, eş adlılık ile çok anlamlılık arasındaki ayrım, tam eş adlılıktan tam çok anlamlılığa doğru giden bir çizgide kendini gösterir (Lyons, 1977).

"Tüş" tarihî ve çağdaş lehçelerde fiil ve isim olarak kullanılan bir sözcüktür. Fiil olarak taşıdığı anlamlar ile isim olarak taşıdığı anlamlar farklıdır. Bu nedenle Türkçede *eşsesli* (*homonim*) olarak adlandırılan sözcüklere örnektir. Ancak her bir türde kullanımında kendi içinde bağlantılı anlamlara sahiptir. Bu nedenle de bir yönüyle *çok anlamlı* (*polysemy*) sözcüklerdendir. Bu çalışmada sözcüğün bu iki farklı türde taşıdığı anlamlar incelenmiştir.

Türkçenin en eski ve kullanımı yaygın sözcüklerinden olan "tüş" sözcüğü ilk olarak Türklerin yazılı ilk dil yadigârları olan Orhun Yazıtları'nda "tüş" biçiminde fiil olarak geçmektedir. Türkçenin daha sonraki dönemlerinde de anlam genişlemesine uğrayarak kullanımını devam ettirmiştir.

Metinlerin Latin harflerine aktarımında sözcüğün "düş, tuş- tüş" şekillerinde geçtiği görülmüştür. *Abuşka Lügati'*nde müellif bu konuda şu açıklamayı yapmaktadır:

"İki vech üzredür: bir bu ki vav telaffuzda zâhir ola. Ve bir dahı budur ki mahza ma kablinün zammesine delâlet için imale olunıp manasına olur «pes tuş tuşumdın» ibareti her tarafımdan demek olur" (Kaçalın, 2011: 477).

Sözcüğün yazılışlarının aynı olduğu (توش), sadece söyleyişte fark olduğu, vav harfinin "tuş" derken daha uzun okunduğu bu şekilde belirtilmiş olsa da bu çalışmada böyle bir ayrım yapılmamış, sözcüğün yazım şekli esas alınmıştır.

Sözcüğün kökeni hakkındaki bilgiler tartışmalıdır. "Sevortyan (ESTJa, 1980: 324) Ana Türkçede tüş~tül biçiminin olduğunu ileri sürer. Şçerbak (SF 198) 'tüş' biçiminden yola çıkmıştır. Uygurca ve Yakutça

'tül' biçimi Türkologları sıklıkla uğraştırmıştır. *Bang* (Ujb 5: 400. S.3 not) 'tü-' kökünden yola çıkarak 'tü-l' ve 'tü-ş' biçimlerini '-l' ve '-ş' ekleriyle oluşturulmuş türevler olarak değerlendirmiştir. *Räsänen* (LTS) *Bang*'ın çözümünü vermişse de daha sonra vazgeçmiştir. *Radloff* (Phon 189) Yakutça 'tül'ü, 'tü-süöl'den getirmiştir. *Gombocz* (NyK 35: 262; KSz 13: 19) Yakutçada geçen 'tül' biçimini açıklarken *Radloff*'un görüşüne yaklaşmıştır. *Clauson* (ED 490 b. 559 a) 'tüş'ün yanında geçen 'tül' biçimini kural dışı (unusual) bir örnek olarak değerlendirmiştir (Aktaran: Eren, 1999: 126).

Değerlendirmelere dikkat edildiğinde sözcüğün Yakutçadaki "tül" biçimi; Türkologları "tü-l" ve "tü-ş" şeklinde türetilbilecek farazi bir *tü- fiilinin varlığına yönelmiştir. Ancak herhangi bir eserde bu köke rastlanmadığı için sözcüğün kökü bu çalışmada "tüş" olarak kabul edilmiştir.

Sözcüğün ilk sesi /t-/ Türkiye Türkçesi ve diğer bazı lehçelerde tonlulara dönüşmüştür: "düyş (Trkm.)< tüş; düş (Krm., Tuv.); diş (Ker.); tül (Yak.); tül/ tel (Suyg.); tüş (Çağ., Kmk., Kırg.); tüş (Hak., Kzk., Nog., KKlp); tuş (Özb.); tüş (Bşk., TatK.); çuş (Uyg.)/ tül tüşe- < tüş+ e-; tēlek (Çuv.) (Eren, 1999: 126).

Bu çalışmada *düş/ tüş* ayrımı yapılmamış, kaynaklarda aynı anlamı taşıyan tüm sözcükler *tüş* biçiminde ele alınmıştır.

2. "TÜŞ" SÖZCÜĞÜNÜN ANLAMLARI

A.İsim Olarak "Tüş"

A.1.Tarihî Türk Lehçelerinde "tüş"

İsim olan *tüş* sözcüğüne Orhun Türkçesinde rastlanmamıştır. Sözcük isim türünde ilk olarak Uygur Türkçesi eserlerinde geçmektedir.

A.1.1. Düş, Rüya

Sözcüğün isim şeklinin en yaygın anlamıdır. Türkiye Türkçesinde ve çağdaş Türk lehçelerinde *düş* sözcüğü; *rüya*, *düş* anlamıyla günümüzde de kullanılmaktadır. Orhun ve Uygur Türkçesi dışındaki tarihî Türk lehçelerinde de sözcük bu anlamıyla geçmektedir.

Caferoğlu, *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*'nde sözcüğün isim anlamlarında bu anlama yer vermez ancak Yeni Uygurcada sözcük "çüş" olarak "rüya" anlamında kullanılmaktadır: çüş görmek, çüşümge girdi (Necipoviç, 1995: 89).

Karahanlı Türkçesinin önemli eseri *Kutadgu Bilig*'de ve *Atabetü'l Hakâyık*'ta pek çok yerde sözcük, bu anlamıyla kullanılmıştır:

Tayanma tiriglikke tüş teg keçer,

Küvenme kıvı kutka kuş teg uçar (KB, 1332).

Hayata bel bağlama, rüya gibi geçer; boş saadete güvenme, kuş gibi uçar.

Yaymı bulit teg ya tüş teg hali (AH, 223).

Yazki bulut düş gibi boştur.

Harezmi Türkçesi eserlerinden *Nehcü'l Ferâdis*'te sözcük *rüya* anlamıyla pek çok yerde kullanılmaktadır:

Bir korkunçlığı tüş kördüm (NF, 191-13).

Ayrıca dönem eserlerinden *Kısâsü'l Enbiyâ* (KE, 165/9), *Muînü'l Mürîd* (MM, 388/4), *Hüsrev ü Şirin* (1767), *İbni Mühenna Lügati*'nde (157) de sözcük bu anlamıyla geçmektedir.

Kıpçak Türkçesi eserlerinden *Kitâbü'l İdrak*, *Kitâbü'l Fıkh*, *Gülistan Tercümesi* ve *Tuhfetü'z-zekiyye*'de de sözcük bu anlamda geçmektedir (Toparlı, 2007: 67, 288).

Horâsân meliklerinden bir melik sultân mahmûd sebüktinginni tüşinde kördi. (GT, 9b)

Horasan meliklerinden bir melik Sultan Mahmud'u düşünde gördü.

Çağatay Türkçesi sözlüklerinden *Abuşka Lügati*'nde de sözcüğün bu anlamı verilmektedir:

Tüşte gördüm arızı nîg kö nîglümüni berk-ı ışk ile

Ol kadar germ etdi kim tüş³ vakti hur-şed etmegey (Kaçalın, 2011: 477).

Düşte gördüm yanağını, gönlümü aşk şimşegi ile öyle yaktı ki kuşluk güneşi öyle yakamaz.

Eski Anadolu Türkçesi eserlerinden *Süheyl ü Nevbahar* (Cin, 2012: 503); *Mecmuatü'n Nezâir* (Canpolat, 1995: 291); *Münebbihür-rakidîn*'de (Yavuzarslan, 2002: 807) de sözcük bu anlamda geçmektedir:

Düşünde görür kim bir ulu doğan

İner gökyüzünde vü eyler figan (Süh. XIV. 43)

Kınaman komşular yatamaz oldum

Giriyor sevdiğim düşüme benim (Saz. Kara. XVII. 302) (TS)

A.1.2.Öğle Vakti

Sözcüğün anlamı *Altayca-Türkçe Sözlük*'te "öğlen, öğle vakti, gün yarısı; gün, güneş; *tal tüş*: tam öğlen-de; *tüşte*: öğlenleyin" olarak verilmiştir (Gürsoy ve Duranlı, 1999: 188).

Caferoğlu, *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*'nde sözcüğün isim anlamlarında bu anlama yer vermese de sözcüğün bu anlamda kullanıldığı örnekler mevcuttur. Yeni Uygurcada sözcük "çüş" olarak öğle anlamında kullanılmaktadır: çüşkiçe "öğlene kadar"; çüş vakti "öğle zamanı"; çüştin keyin "öğleden sonra" (Necipoviç, 1995: 89).

Birük oğulum bu tüşte tirig esen kavışsar, ölser mening etüzüm emgenmegey-men arıtı. "Eğer oğlum bu öğle vakti sağ salim kavuşsa idi kendim ölsem hiç yanmazdım, dedi." (AY SÇ 623- 15/16).

Karahanlı Türkçesi Dönemi'nde *tüş* sözcüğünün *öğle vakti* anlamına rastlanamamış olsa da sözcük Harezmi Türkçesinin önemli eserlerinden *Nehcü'l Ferâdis*'te bu anlamda bir yerde geçmektedir:

Yana peygamber (As) bir kün haylûla kıtur erdi yani tüş vahtın uyur erdi (NF, 120- 12).

³ Sözcüğün isim şeklinin ikinci anlamıdır: öğle vakti.

Yine bu dönemde yazılan sözlüklerden *Mukaddimetü'l Edeb'* de de(Yüce, 2014: 192) sözcük bu anlamıyla geçmektedir.

Kıpçak Türkçesi sözlüklerinden *Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugolî, Codex Cumanicus ve İrsadü'l Müllük'* te sözcüğün anlamı *öğle vakti* olarak verilmiştir (Toparlı, 2007: 67, 288):

Kaçan kim çıksa tüş vakti iki kavlı öze (İM, 148a/4).

Abuşka Lügati olarak bilinen Çağatayca sözlükte sözcüğün bu anlamı şöyle örneklenmiştir:

Kün tüş edi vü temüz faslı

Cevza bile mihr-i tâb vaslı (Kaçalın, 2011: 477)

Güneş kızmaya başlamıştı ve temmuz ayıydı. Parlak güneş ikizler burcuna girmişti.

Günümüzde sözcük, Trabzon'da *öğle vakti* anlamında halen kullanılmaktadır (DS, 1978: 1638).

A.1.3. Meyve, Yemiş

Ahmet Caferoğlu, sözcüğün “yemiş, ürün meyve” anlamıyla Eski Uygur Türkçesinde kullanıldığını belirtir (Caferoğlu, 1968: 259):

Közünürüdde tuğğalı umağuşa erser ... ötrü kin keligme üddeki tüş birteçi adartmakı y(e)me ikileyü takı turu umaz... (Altın Yaruk, 145/12).

Görünür zamanda doğamadıklarında ise, daha sonra, ileride gelecek zamandaki yemiş verecek (olan) engellemeyi de yeniden bir daha sürdüremez(ler) (Ölmez, 1991: 38).

Közlüğ kırınçımızını sini körmeklig yağmur üze kınturalım. ötrü olar bodisatvanın adaşları arığdaki simekteki yig edgü tüş yemiş kelürüp bodisatva oğuşluğ tavışganğa suna birdiler.

Göz hasretimizi, seni görmekle kandıralım: Derken, onlar, Bodhisattva'nın arkadaşları, ormandaki en nadide meyvelerden getirip, Bodhisattva neslinden tavşana sunarak verdiler.” (UÜH D-24).

A.1.4. Semere, Karşılık, Ödül

“tüş” sözcüğü isim görevinde ilk kez *semere, karşılık, ödül* anlamlarında Uygur Türkçesi eserlerinde kullanılmıştır. Ahmet Caferoğlu, sözcüğün “mükâfat, semere, netice, sonuç” anlamlarında Uygur Türkçesinde kullanıldığını belirtir (Caferoğlu, 1968: 259).

Kaçan birök ol tnlüjglar ol antağ ağır ayığ kılınçlanntın arınmak tileser öz kılmış kılınçlarınga ertingü uyatsar ayımansar .. kin keligme üddeki ayığ yavız O tüş birgüsinge arttıkrak korksar belingleser ötrü (AY, 141/6).

Ne zaman ki o canlılar, o, öylesi kötü (iki) davranışlarından temizlenmek dileseler kendi işlemiş (oldukları) davranışlarından (dolayı) son derece utansalar, çekinseler); ileride, gelecek zamandaki kötü (iki) karşılık vermesinden fazlasıyla korksalar, dehşete kapılsa(lar); işte o zaman... (Ölmez, 1991: 34).

Kim ölüť ölürgüçü erser ol ayıg kılınç tüşin kentü özi aşayur adın kişi aşamak törüsi yok (UÜH C-120).

Kim canlı [mahlûk] öldürse, o kötü fi'linin semeresini [=cezasını] kendi çeker; başka kimsenin çekmesi, kanunda yoktur.

A.1.5.Cihet, Yol, Yön

Çağatay Türkçesinin önemli sözlüklerinden *Şeyh Süleyman Efendi Lügati'*nde sözcüğün anlamlarından biri "cihet, yol, yön" olarak verilmiştir (119a). Sözcük, Eski Anadolu Türkçesi eserlerinden *Kisâsü'l Enbiyâ'* da (KE 293/12) (Yılmaz vd., 2013: 760) ve dönem şairlerinin eserlerinde de bu anlamda geçmektedir:

Şeriat ehlini durmaz kırardı

Bilinmez neyidi tuttuğu tüşü (ÂŞ. XVI.144) (TDK TS).

Meğer bir toy uçup bir gün yuvadan

Giderdi bir tuşa râh-ı havadan (Güvahi. XVI.78) (TDK TS).

A.1.6.Küfuv, Aynı Derecedeki, Denk, Eş, Akran

Sözcüğün bu anlamı çok yaygın olmasa da (Dilçin, 1983: 215) Karahanlı Türkçesinde kullanımına rastlanmıştır:

Uluğluk sa nğa ol bedüklük sa nğa,

Seni nğdin adın yok sa nğa tuş te nge (KB, 7).

Ululuk ve büyüklük sana mahsustur; sana eş ve denk olan başka biri yoktur.

Kişi körki nge iç kılıkı iş ol

Yüzi körki birle kılınçı tuş ol

İnsanın iç tabiatı onun dış görünüşüne eştir, yüzü ve kıyafeti ile hareketi birbirine denktir (KB, 2215).

Çağatayca sözlüklerinden *Şeyh Süleyman Lügati'*nde (119a) sözcüğün karşılıklarından biri bu şekilde verilmiştir.

*Tarama Sözlüğü'*nde sözcük, şöyle tanımlanmıştır:

Tekine tüşüne varsın dediler (Dede, XIV. 52) (TS)

A.1.7.Eğlek, Durak, Yolculukta Dinlenilecek Yer ve Konulacak Zaman

Sözcüğün bu anlamına Karahanlı Türkçesi Dönemi'nde rastlanır. Besim Atalay *DLT Dizini'*nde *tüş* isminin ilk anlamı olarak "eğlek, durak, yolculukta dinlenilecek yer ve konulacak zaman" anlamlarını vermektedir (Atalay, 1986: 676).

Ajun bir tüşün ol gürü nğ bir tüşün,

Bu tüş tün kopursa tüş tün ol ajun (KB, 1390).

Bu dünya bir konak, mezarın ikinci bir konaktır; bundan sonraki ilk konak öteki dünyadır.

Bu dönemde *tüşün* kelimesi de bu anlama gelecek şekilde kullanılmıştır:

Kirip kend içinde tiledi tüşün,

Tüşün bulmadı kör tarudı ajun (KB, 488).

Şehrin içine girip, inecek bir yer aradı; arayıp bulamayınca da dünya ona dar geldi.

Bu anlamların dışında, Çağatay sözlüklerinden *Şeyh Süleyman Efendi Lüğati*'nde sözcüğün “göğüs, sine” anlamına (119 a); Kırgızcada ve Çuvaşçada “uyku” anlamına rastlanmıştır (Eren, 1999: 126). Derleme Sözlüğü'nde “tüş olmak” şeklindeki deyim “belâ olmak” (Muş/ Varto) (DS, 1978: 4015) anlamında kullanıldığı görülmüştür. Ayrıca sözcük, “rastlantı” (Isparta/ Eğirdir köylerinde; Antalya/Elmalı); “belli olmayan, bilinmeyen” (Isparta/ Eğirdir köylerinde) (DS, 1969: 1638) anlamlarında da kullanılmaktadır.

A.2. Türkiye Türkçesinde Sözcüğün Anlamları

Tüş/ düş sözcüğünün isim olarak kullanımında *Türkçe Sözlük'te* “uyurken zihinde beliren olayların, düşüncelerin bütünü, rüya; gerçek olmayan şey, imge, hayal; gerçekleşmesi istenen şey, umut” anlamları verilmiştir. Bu anlamlardan “rüya, hayal” anlamları Eski Türkçe Dönemi'nden beri kullanılmaktadır.

İSİM OLAN <i>tüş</i> SÖZCÜĞÜ		Orhun T.	Uygur T.	Karahanlı T.	Harezmi T.	Kıpçak T.	Çağatay T.	Eski Anadolu T.	Türkiye T.
1	düş, rüya			*	*	*	*	*	*
2	öğle vakti				*	*	*		
3	meyve, yemiş		*						
4	semere, karşılık, ödül		*						
5	cihet, yol, yön						*	*	
6	küfuv, aynı derecedeki, denk, eş, akran			*			*	*	
7	eğlek, durak, yolculukta dinlenilecek yer, zaman			*					
8	düş azması, ihtilam			*			*		
9	göğüs, sine						*		

10	uyku								*
11	rastlantı ⁴								*
12	belli olmayan, bilinmeyen								*

Tablo 1. Türkçenin Tarihî Dönemlerine Göre İsim Olan “tüş” Sözcüğünün Kullanımı

B.FİİL OLAN “tüş-” SÖZCÜĞÜ

Tüş- fiili çok farklı anlamlara gelecek şekilde 8.yy.dan itibaren yazılı ve sözlü edebiyatımızda kullanılmakta olan geçişsiz bir fiildir⁵. Orhun Yazıtları’nda *tüş* sözcüğü isim görevinde kullanılmamasına rağmen *tüş-* fiili kullanılmaktadır. Günümüz Türkçesinde de t>d değişimi ile *düş-* şeklinde kullanılan işlek fiillerdendir.

B.1.Tarihî Türk Lehçelerinde “tüş-” Fiili

B.1.1.Düşmek

Tüş- fiilinin yaygın olarak kullanılan iki anlamından biridir. Tonyukuk adına dikilen bengütaşa şu şekilde geçmektedir:

süsi üç bin (e)rm(i)ş biz (è)ki bin (e)rt(i)m(i)z süñ(ü)şd(ü)m(ü)z t(e)ñri y(a)rl(ı)k(a)dı y(a)nyd(ı)m(ı)z üg(ü)zka tüşdi (Tonyukuk Yazıtı, G 9).

Oğuz geldi, askeri üç bin imiş. Biz iki bin idik. Savaşık. Tanrı lütfetti, dağıttık. Nehire düştü.

Uygur Türkçesi eserlerinden olan fal kitabı *Irk Bitig*’de sözcük, *düşmek* anlamıyla geçmektedir:

Tebe titigke tüşmiş. Basınu yimiş. Özün tilkü yimiş tir (IB, 46).

Bir deve bir bataklığa düşmüş. Bata bata yine yemeye devam etmiş. Fakat kendisini de bir tilki yemiş, der.

Yeme kimiñ evinte törtün yınak tam üze bo tört türlüğ yaşın eliglerniñ atların öz öz yınaklarında bitiserler bitiserler ol evte yaşın tüşmez yala kelmez :: üdsüz ölüm ulatı.

Ayrıca, kim evinde dört duvara bu dört türlü Şimşek Hükümdarı’nın adlarını (her birini) kendi yönüne yazar, yazdırırsa o eve şimşek düşmez, iftira gelmez. Zamansız ölüm ve başka tehlikeler de olmaz.” (AY VII. 178).

Karahanlı Dönemi’nde de bu anlamda kullanıma rastlanmaktadır:

İdişte tü bolsa yarağsız bolur,

Tü aş svoka tüşse tatırsız bolur (KB, 2918).

İçkide kıl bulunursa yakışık almaz, kılın yemeğe ve içkiye düşmesi tatsız bir şeydir.

⁴ Türkiye Türkçesinde “rastlantı” anlamında isim şeklinde kullanılan sözcük Eski Türkçede rastlamak anlamında düş- fiili olarak kullanılmıştır.

⁵“Eksiltmek, çıkarmak” anlamıyla kullanılan düş- fiili geçişli özellik taşısa da bu çalışmaya konu olan anlamlarıyla düş- fiili geçişsiz bir fiildir.

Dönemin diğer eserlerinde de (DLT, KB, AH, TİEM, RKT) *tüş-* fiilinin bu anlamının kullanıldığı görülmektedir.

Kıpçak Türkçesi eserlerinde (BV, CC, iM, iN, Ki, KK, MG, TA, TZ, BM, KF, MS, RH) *tüş-* ve *düş-* biçimleriyle bu anlamda bulunmaktadır (Toparlı, 2007: 67, 288).

Harezmi Türkçesi eserlerinde -NF (175/14), KE (193v/13), ME (19/1), MM (30/3), HKT (253b/9), HŞ (1373), AO (III/9)- de bu anlamıyla kullanılan fiil, *Nehcü'l Ferâdis'te* şu şekilde geçmektedir:

Ġayat sewündüm. Baqar men bu daraht tüpinde bu mevelerdin bir meve tüşmiş taqı yerde yatur (NF, 320/3).

Çok sevindim. Bakarım bu ağacın dibine bu meyvelerden bir meyve düşmüş ve yerde durur.

Çağatay Türkçesi sözlüklerinden Ali Şir Nevayi'nin yazdığı *Muhakemetü'l Lügateyn'de* (2-17) de bu anlam verilmiştir.

Eski Anadolu Türkçesi eserlerinden Mecmuatü'n Nezâir (Canpolat, 1995: 291) ve Münebbihü'r-râkidin'de (Yavuzarslan, 2002: 807) ve *Kitâb-ı Dede Korkut'ta* da bu kullanım görülmektedir:

Boğa ayak üstünde duramadı düştü tepesinin üstüne yıkıldı (Ergin, 2003: 14).

B.1.2.İnmek

Sözcüğün yaygın olarak kullanılan ikinci anlamıdır. "Düşmek, yüksekten yere inmek" (Gülensoy, 2007: 314; Gürsoy ve Duranlı, 1999: 188) olarak anlamlandırılrsa da eserlerde daha çok "attan inmek" anlamında kullanımına rastlanmaktadır.

Orhun Türkçesi'nde sözcük şöyle tanımlanmıştır:

türğ(i)ş k(a)ğ(a)ni t(a)şık(m)iş tidi on oğ bod(u)ni k(a)lıs(ı)z t(a)şık(m)iş t(a)bğ(a)ç süsi b(a)r (e)rm(i)ş ol s(a)b(i)ğ (é)ş(i)d(i)p k(a)ğ(a)n(i)m b(e)n (e)bğ(a)rü tüş(a)yin tidi (Tonyukuk Yazıtı, K 6).

Türgiş kağanı dışarı çıkmış, dedi. On ok milleti eksiksiz dışarı çıkmış, der. Çin ordusu var imiş. O sözü işitip kağanım ben eve ineyim (gideyim) dedi.⁶

Uygur Türkçesi eserlerinden İrk Bitig'de sözcük şöyle tanımlanmıştır:

Kök boymul toğan kuş men. Körüglüg kayagka konupan küzleyür men. Yağaklıg tograk üze tüşüpen yaylayur men tir (İB, 64).

Ak boyunlu gri bir şahinim. Manzaralı kayalıklara konup etrafa bakınırım. Üstü cevizlerle dolu kavak üzerine inip yazı geçiririm, der.⁷

Sözcük Karahanlı Türkçesi eserlerinde de bu anlamda kullanılmıştır:

Kapugka tegip tüşti kirdi yorıp,

Körü aldı hâcib kişisi kelip (KB, 520).

Kapıya gelip, attan indiler ve yürüyerek, içeri girdiler; hâcibin adamı gelip onları karşıladı.

Tegre awıp egrelim attın tüşüp yügrelim Arslanlayu kükrelim Küçi anın kewilsün (DLT II, 137).

⁶ Muharrem Ergin, Orhun Yazıtları çevirisinde "Eve ineyim." olarak verse de «gitmek» anlamının daha uygun olacağı düşünülmektedir.

⁷ Talât Tekin, eserin çevirisinde sözcüğü *in-* olarak alsa da *kon-* anlamının daha uygun olduğu düşünülmektedir.

(Düşmanın) etrafını çepeçevre kuşatalım / Ve atlardan inerek (düşmana doğru) koşar adım ilerleyelim / Arslanlar gibi kükreyelim (ki) / (Düşmanın moral) gücü böylece azalsın” (Tekin, 1989: 36).

Harezmi Türkçesi eserlerinde (İML, NF, KE, ME, MM, HKT, HŞ, AO, MBN) bu anlamıyla kullanılan fiil, *Nehcü'l Ferâdis*'te şu şekilde geçmektedir:

Derecesi tutur. Eger kimersenîng könglinge kesçe kim nen bu kège ne birle eftar kılğaymen tese bu derecedin tüşer (NF, 264/15).

Eğer kimsenin gönlüne bu gece ne ile iftar edeceğim diye geçse bu dereceden iner.

Kıpçak Türkçesi eserlerinde de (iM, Ki, KK, MG, TA) sözcüğün bu anlamda kullanıldığı görülmektedir (Toparlı, 2007: 288).

Melik ayttı barıp anda tüşelim kim sizge savuğ zahmet birmegey (GT, 90b).

Melik: “Gidip oraya inelim de soğuk size zarar vermesin.” dedi.

Çağatayca sözlüklerden Ali Şir Nevayi'nin yazdığı *Muhakemetü'l Lügateyn*'de ve *Şeyh Süleyman Efendi Lügati*'nde de bu anlam verilmiştir.

Eski Anadolu Türkçesi eserlerinden *Kitâb-ı Gınyâ*'da da sözcük bu anlamda geçmektedir (Akkuş, 1995: 530).

B.1.3.Ölmek

Sözcüğün *ölmek* anlamının “yere yıkılıp can vermek” yahut “attan düşüp can vermek” çağrışımlarıyla oluştuğu düşünülebilir.

Kül tegin (a)lp ş(a)lçı (a)kin bin(i)p (K 4) o[pl(a)yu t(e)gd]i ol (a)t (a)nta tüş[di] izg(i)l [bod](u)n ölti (Kül Tigin Yazıtı, K 4).

Kültigin alp şalçı atına binip atılarak hücum etti. O at orada düştü. İzgil milleti öldü.

Karahanlı Dönemi'nde sözcük bu anlamıyla şu örnekte geçmektedir:

Bu kâfir için tut er at sü tolum,

Ölüp tüşse kâfırde bolmaz ölüm (KB, 5485).

Asker, ordu ve silâhını kâfirlere çevir; kâfirler ile dövüşürken ölmek, ölüm değildir.

Eski Anadolu Türkçesi eserlerinden *Kitâb-ı Dede Korkut*'ta sözcük şöyle tanımlanmaktadır:

Allah teala bana beddua etmiştir beyler tacım tahtım için ağlarım bir gün olacak düşeceğim öleceğim yerimde yurdumda kimse kalmayacak, dedi (Ergin, 2003: 37).

Dönem eserlerinden *Süheyl ü Nevbahar*'da da sözcüğün «ölmek, şehid olmak» anlamı verilmiştir (Cin, 2012: 504).

B.1.4.Uğramak

Sözcüğün bu anlamda kullanımına sık rastlanmamaktadır. *Kutadgu Bilig*'de bu anlamda kullanıldığı örnek şu şekildedir:

Seni n̄gde ozakı t̄üşüp keçtiler

Yerikmedi t̄üş⁸te udu köçtiler (KB, 5177).

Senden evvelkiler oraya uğrayıp geçtiler; menzilde yerleşmediler ve öncekileri takip ederek göçtüler.

Kıpçak Türkçesinde de (İN, RH) bu anlam geçmektedir (Toparlı, 2007: 67).

B.1.5.Konaklamak, Dinlenmek

Sözcük, Orhun Türkçesi Dönemi'nde bu anlamda kullanılmamıştır. Uygur Dönemi yazıtlarından *Şine Usu Yazıtı*'nda t̄üş- fiili bu anlamda çok yerde geçmektedir:

*içikdi sıñarı b[odun] -[k]a kirti anta yana t̄üşdim ötüken irin kışladım yağıda boşuna boşunıldım eki oğ-
luma yabğu şad at b̄ertim* (Orkun, 2011: Şine Usu Yazıtı, D 7).

...itaat etti. Bir kısım halk.....girdi. orada tekrar dinlendim. Ötüken yerinde kışladım. Düşmandan kurtularak kurtulalım iki olguma Yabgu, şad adını verdim. Tarduş, Tölis kavmi(nin üzerine)...

Karahanlı Türkçesi Dönemi'nde de az da olsa sözcüğün bu anlamda kullanıldığı örnekler bulunmaktadır:

Kelse üme t̄üşürgil t̄ınsın anı n̄g aruqluq arpa saman yağıutğıl bulsın atı yaruqluq (DLT II, 316).

Sana konuk gelse onu indir -konaklat, ağırla- onun yorgunluğu dinsic; arpayı, samanı yaklaştır, atı dinlensin.

Sözcük, bu anlamıyla Kıpçak Türkçesi eserlerinden *İrşâdü'l Mülük*'te (İM, 302 b/3) de geçmektedir (Toparlı, 2007: 288).

B.1.6.Gelmek

Sözcüğün *gelmek* anlamıyla kullanıldığı örnekler az da olsa mevcuttur:

Altı tayga ajıp t̄üşti, altı talay keçip çıktı (altı dağı aştı altı denizi geçti)" "kış t̄üşti (kış geldi)" (Gürsoy ve Duranlı, 1999: 188).

Kutadgu Bilig'de şöyle geçmektedir:

E n̄g aşnu sa n̄ga men tuşayın barıp,

Neteg kılgu andın kılalım yorıp (KB, 5006).

İlk önce ben sana gelirim, sende buluşuruz; ne yapmak lazımsa birlikte düşünürüz.

Harezmi Türkçesi eserlerinden *Nehcü'l Ferâdis*'te sözcük bu anlamda kullanılsa da eserin dizininde bu anlam verilmemiştir:

Katınğa keldi munlar taqı anı ağırladılar. Ol zahid aytur men anıng için sizlerke t̄üştüm kim bu yerde kim kondunguz bu yerde aslan üküş bolur (NF, 15-8).

Huzuruna geldi, bunlar da onu ağırladılar. O zahid der: Ben konakladığınız bu yerde aslan çok olur diye sizlere geldim.

⁸ Sözcüğün buradaki anlamı isim anlamlarından "eğlek, durak, yolculukta dinlenilecek yer, zaman" anlamıdır.

B.1.7.Girmek

tüş- fiilinin *girmek* anlamına ilk olarak Karahanlı Türkçesi eserlerinde rastlanmıştır:

Tegip tüşti oldurdu evke kirip,

Yedi içti tındı bir ança serip (KB 3947)

Gelip eve girdi, oturdu, yedi, içti ve bir müddet istirahat etti.

Bu ajun ribat ol tüşüp⁹ köçgölüg (AH, 177).

Ribatka tüşügli tüşer¹⁰ keçgölüg (AH, 178).

Bu dünya, konup göçmek için, bir kervansaraydır. İnsan kervansaraya girmek için iner.

Sözcük, Eski Anadolu Türkçesinde de (KG, 5b.7) bu anlamda kullanılmaktadır.

tüş- fiilinin bu anlamların dışında Harezmi Türkçesi Dönemi'nde *yakışık almak* anlamında (HKT, 92a/5); Kıpçak Türkçesi Dönemi'nde *uğramak, geçmek, rastlamak* (iN, RH), *batmak* (CC), *ele geçirmek* (GT) *denk gelmek* (RH), *durmak* (iM), *yüz çevirmek* (iM), *meydana gelmek* (İM) anlamlarında (Toparlı, 2007: 288); Eski Anadolu Türkçesinde *uygun olmak* (MN) anlamında kullanıldığı görülmüştür (Canpolat, 1995: 291).

B.2.Türkiye Türkçesinde tüş- Fiilinin Anlamları

*Tarama Sözlüğü'*nde tüş- fiilinin şu karşılıkları verilmiştir: vaki olmak, olabilmek; mağlup olmak; müstevli olmak; üzerine yürümek, hücum etmek; yakışmak, ait olmak; konmak, inmek, nüzul etmek; şehit olmak, savaşta ölmek; başvurmak, intisap etmek; girmek, kapanmak, sığınmak; atlamak, girmek; yıkılmak; âciz, çaresiz kalmak, sefil olmak (TS, 1983: 76).

*Tarama Sözlüğü'*nde bulunan 12 karşılıktan yalnızca üçü Eski Türkçeden beri kullanılmaktadır, diğerleri sonradan kazanılmış anlamlardır. Bu durum sözcüğün Eski Anadolu Türkçesi döneminden itibaren mecazlaşarak yeni anlamlar edindiğini göstermektedir.

*Derleme Sözlüğü'*nde fiilin dadanmak, alışmak (Mut köyleri /İçel); düşmek (Diyarbakır); et tüşmek: düşmek; zayıflamak (Erzurum); şehit olmak (Ordu); inmek (Kars) anlamları verilmiştir (DS, 31.05.2019).

Günümüz Türkçesinde tüş- fiili şu anlamlarda kullanılmaktadır:

1. -e Yer çekiminin etkisiyle boşlukta, yukarıdan aşağıya inmek:

"Havada uçan kuş, vurulmuş gibi birdenbire sokağa düşüyor." - Reşat Nuri Güntekin

2. -den Durduğu, bulunduğu, tutunduğu yerden ayrılarak veya dayanağını, dengesini yitirerek yukarıdan aşağıya inmek:

"Çocukken ağaçtan düşüp ayağım kırılmıştı da ağlayamamıştım." - Sait Faik Abasıyanık

3. -e Yere devrilmek, yere serilmek:

Çocuk koşarken yere düştü.

4. -e Hava taşıtları kaza sonucu hızla yere inerek çarpmak.

5. -e Vücuda bol gelen giysi aşağı kaymak.

⁹ Sözcük, burada "konaklamak" anlamında kullanılmıştır.

¹⁰ Sözcük, burada "inmek" anlamında kullanılmıştır.

6. -e Yağmak:

Dağlara kar düştü.

7. -e Vurmak, değmek, rastlamak:

"İnce uzun dallı badem ağaçlarının alaca gölgeleri sahile inen keçi yoluna düşüyordu." - Ömer Seyfettin

8. nesnesiz Vakti gelmeden ölü doğmak.

9. -den Atlanmak, aradan çıkmak, eksik kalmak:

Kitabın yeni baskısında buradan bir kelime düşmüş.

10. nesnesiz Eksilmek:

"Gündelikleri yarı yarıya düşmüştü." - Necati Cumalı

11. -e Aşırı ilgi veya sevgi göstermek:

Sen bu işin üstüne çok düştün.

12. -e Uğramak, kapılmak:

"Kadınlar yeni baştan telaşa, heyecana, korkuya düştüler." - Aka Gündüz

13. -e Yakışmak, uygun gelmek:

Bu resim buraya iyi düştü.

14. -e Yakışık almak:

"Bize düşen, medeniyetin zorlamaları karşısında bir ayıklamayı başarabilmek olmalıdır." - İsmet Özel

15. -e Ödevi veya yetkisi içinde bulunmak:

"Bana arada bir bakkaldan tuz, limon almak düşüyor, o kadar." - Haldun Taner

16. -e Bulunmak:

"Birlikte evden çıkmışlar, limanda iskelenin karşısına düşen kahveye doğru yürümüşlerdi." - Necati Cumalı

17. -e Biriyle yaşama, çalışma, birlikte olma durumunda kalmak:

"O asker, gittiğimiz yerde bir aralık benim bölüğüme düşmüştü." - Reşat Nuri Güntekin

18. -e Bir bölüşme sonunda payına ayrılmak:

Mirastan ona bu ev düştü.

19. -e Kötü bir sebeple istenmeden bir yerde bulunmak:

"Bu yaşta mahkemelere düşmek..." - Sait Faik Abasıyanık

20. nesnesiz İşbaşından uzaklaşmak:

Kabine düştü.

21. nesnesiz Hızı, gücü, değeri azalmak:

Arabanın hızı düştü. Paranın değeri düştü.

22. nesnesiz Isı, basınç, ateş vb. eksilmek, azalmak:

"İki gün içinde ateş düştü; ağırlar, sızılar hafifledi." - Reşat Nuri Güntekin

23. nesnesiz Düşkünleşmek:

"Babam balıkçı amma vaktiyle zenginmiş efendim. Sonradan düşmüş." - Reşat Nuri Güntekin

24. -e Bir yere ansızın gelmek, damlamak, tesadüfen gelmek:

"Bir rastlantı sonucu aralarına düşmüştüm." - Haldun Taner

25. -e Belirli zamana rastlamak:

"Babasının Sütlüce'de yeni bir ev alması bu tarihlere düşer." - Memduh Şevket Esendal

26. nesnesiz Fırsat çıkmak:

Bir kelepir düştü.

27. nesnesiz Olmak, olumsuz bir duruma girmek:

Yorgun düşmek. Zayıf düşmek. Şehit düşmek. Esir düşmek.

28. nesnesiz Savaşta savunulmaz duruma gelerek teslim olmak:

"Medine'nin düştüğünü söylemek istedim." - Falih Rıfkı Atay

29. -e Bazı deyimlerde `yürüme, birlikte gelme` anlamlarında kullanılan bir fiil:

Önüne, peşine, arkasına düşmek.

30. nesnesiz Bayağlaşmak.

31. nesnesiz Kötü yola girmek:

"Düşmüş kadınları bu dönemin yazarlarının yücelterek duygudaşlıkla çizdiklerini görüyoruz." -

Metin And

32. -e Alışmak, müptela olmak.

33. -e, teknik Telefon, sanal ağ vb. alanlarda bağlantı kurmak. (Türkçe Sözlük, 31.05.2019).

Bu anlamlardan yalnızca üç tanesi Eski Türkçedeki anlamını devam ettirmektedir. Geri kalan 30 tanım, sözcüğün sonradan kazandığı anlamlardır. Bu durum sözcüğün anlam genişlemesine uğradığını göstermektedir.

FİİL OLAN tüş- SÖZCÜĞÜ									
		Orhun Türkçesi	Uygur Türkçesi	Karahanlı Türkçesi	Harezmi Türkçesi	Kıpçak Türkçesi	Çağatay Türkçesi	Eski Anadolu Türkçesi	Türkiye Türkçesi
1	Düşmek	*	*	*	*	*	*	*	*
2	İnmek	*	*	*	*	*	*	*	*
3	Ölmek	*		*				*	*
4	Uğramak			*					
5	Konaklamak dinlenmek		*	*		*			
6	Gelmek			*	*				
7	Girmek			*				*	
8	Kötü yola girmek								*
9	Atlanmak, aradan çık- mak, eksik kalmak								*
10	Telefon, sanal ağ vb. alan- larda bağlantı kurmak								*

11	Bayağılaşmak.								*
12	Bazı deyimlerde <i>yürümek</i> , <i>birlikte gelmek</i> anlamlarında kullanılan bir fiil								*
13	Olmak, olumsuz bir duruma girmek								*
14	Fırsat çıkmak								*
15	Bir yere ansızın gelmek, damlamak, tesadüfen gelme								*
16	Savaşta savunulmaz duruma gelerek teslim olmak								*
17	Belirli zamana rastlamak								*
18	İşbaşından uzaklaşmak								*
19	Isı, basınç, ateş vb. eksilmek, azalmak								*
20	Bir bölüşme sonunda payına ayrılmak								*
21	Biriyle yaşama, çalışma, birlikte olma durumunda kalmak								*
22	Kötü bir sebeple istenmeden bir yerde bulunmak								*
23	Ödevi veya yetkisi içinde bulunmak								*
24	Hızı, gücü, değeri azalmak								*
25	Aşırı ilgi veya sevgi göstermek								*
26	Hava taşıtları kaza sonucu hızla yere inerek çarpmak								*
27	Düşkünleşmek								*

28	Yakışmak, uygun gelmek Yakışık almak								*
29	Uğramak, kapılmak								*
30	Vurmak, değmek, rastlamak								*
31	Vakti gelme- den ölü doğ- mak								*
32	Yağmak								*
33	Alışmak, müptela olmak.								*
34	Eksilmek								*

Tablo 2. Türkçenin Tarihî Dönemlerine Göre “tüş-” Fiilinin Kullanımı

Düş- fiilinin zamanla mecazlaşarak Türkiye Türkçesinde deyim olarak kullanıldığı “yolu düşmek, şehit düşmek, peşine düşmek, sokaklara düşmek, toprağa düşmek, yola düşmek” gibi örneklerde Eski Türkçedeki anlamları doğrultusunda gelişme gösterdiği söylenebilir.

4. Sonuç

Bu araştırmanın konusunu oluşturan *tüş* sözcüğü eş sesli (homonim) ve çok anlamlı (polysemy) olarak adlandırılan sözcüklerdendir. İsim olarak da fiil olarak da kullanımda olan sözcük, her iki görevde de farklı anlamlar taşımaktadır. Ancak eserlerin dizinlerinde yalnızca belirli anlamların verilmesiyle yetinilmiştir. Sözcük, cümle bağlamında ele alınmamıştır.

Sözcüğün isim olarak tarihî lehçelerde kullanılan başlıca 7 anlamı vardır: “düş, rüya”; “öğle vakti”; “meyve, yemiş; semere, karşılık, ödül”; “cihet, yol, yön”; “küfüv, aynı derecedeki, denk, eş, akran”; “eğlek, durak, yolculukta dinlenilecek yer ve konulacak zaman”. Bu anlamlardan yalnızca, “düş, rüya” karşılığı günümüzde yaygın kullanımdadır. Diğer anlamlar unutulmaya yüz tutmuştur. *Bu nedenle tüş sözcüğü isim olarak kullanımında anlam daralmasına uğramıştır.*

Fiil olarak kullanılan *tüş-* sözcüğünün tarihî lehçelerde 7 anlamı olduğu görülmüştür: “düşmek”, “inmek”, “ölmek”, “uğramak”, “konaklamak, dinlenmek”, “gelmek”, “girmek”. *Tüş-* fiilinin *Güncel Türkçe Sözlük*'teki 33 karşılığında yalnızca üç tanesi bu anlamlarını taşımaya devam etmektedir. Geri kalan 30 karşılık sözcüğün sonradan kazandığı anlamlardır. Sözcüğün tek heceli olması günümüze değin kullanımda kalmasını kolaylaştırmış ve sözcük tarihî süreçte mecazlaşma yoluyla yeni anlamlar kazanmıştır. Türkiye Türkçesinde 199 deyim “düşmek” fiiliyle kurulduğu tespit edilmiştir (Türkçe Sözlük, 30.05.2019). *Bu durum sözcüğün fiil olarak kullanımında anlam genişlemesine uğradığını göstermektedir.*

Kaynakça

- Akkuş, M. (1995). *Kitâb-ı Gunya*. Ankara: TDK Yayınları.
- Arat, R. R. (1959). *Kutadgu Bilig Tercüme*. Ankara: TTK Basımevi.
- Atalay, B. (1986). *Divânü Lügâti't-türk Dizini*. Ankara: TTK Yayınları.
- Barutçu Özönder, S. (2011). *Ali Şir Nevayi- Muhakemetü'l Lügateyn*. Ankara: TDK Yayınları.
- Caferoğlu, A. (1968). *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*. İstanbul: TDK Yayınları.
- Canpolat, M. (1995). *Ömer Bin Mezîd- Mecmûatü'n-Nezâir*. Ankara: TDK Yayınları.
- Cin, A. (2012). *Mesud bin Ahmet- Süheyl ü Nev-bahar. İnceleme, Metin, Dizin*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Clark, E. V. & Clark, H. H. (1979). When Nouns Surface as Verbs. *Language* 55 (4), 767-811.
- Clauson, G. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre- Thirteenth Century Turkish*. Oxford.
- Çetin, E. (2012). *Altun Yaruk Yedinci Kitap*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Dilçin, C. (1983). *Yeni Tarama Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Durkin, K. & Manning, J. (1989). Polysemy and the Subjective Lexicon: Semantic Relatedness and the Salience of Intraword Senses. *Journal of Psycholinguistic Research* 18 (6), 577-612.
- Eckmann, J. (2004). *Nehcü'l Ferâdis- Uştmağların Açuq Yolu I Metin*, (Haz.: Semih Tezcan- Hamza Zül-fikar). Ankara: TDK yayınları. (NF)
- Eren, H. (1999). *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*. Ankara.
- Ergin, M. (2006). *Orhun Abideleri* (37.baskı). İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- _____ (2003). *Dede Korkut Kitabı*. (Haz.: Murat Emre Şahin- Hasan Kadıköylü). (Elektronik Metin. Hisar Türk ve İslam Klasikleri Projesi çerçevesinde hazırlanmıştır)
- Gabain, A. Von, Müller, F.W.K. (1946). *Uygurca Üç Hikâye*. (Çev. S. Himran). İstanbul: İbrahim Horoz Basımevi.
- Gülensoy, T. (2007). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Gürsoy Naskali, E., Duranlı, M (1999). *Altayca- Türkçe Sözlük*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil, Tarih Yüksek Kurumu TDK Yayınları: 725. Kılıçaslan Matbaacılık.
- Kaçalin, M. (2011). *Niyazi Nevayi'nin Sözleri ve Çağatayca Tanıklar*. Ankara: TDK Yayınları.
- Karamanlıoğlu, A. F. (1978). *Gülistan Tercümesi (Kitâb Gülistan Bi't-Türkî)*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. (GT).
- Lyons, J. (1977). *Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Necipoviç, E. N. (1995). *Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü* (Çev.: İklil Kurban). Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları.
- Barutçu Özönder, S. (2011). *Ali Şir Nevayi- Muhakemetü'l-Lugateyn*. Ankara: TDK Yayınları.
- Orkun, H. N. (2011). *Eski Türk Yazıtları* (3.baskı). Ankara: TDK Yayınları.

-
- Ölmez, M. (1991). *Altun Yaruk. III.Kitap- 5.Bölüm*. Ankara: Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi.(AY)
- Çağatay, S. (1945). *Altun Yaruk'tan İki Parça*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Şeyh Süleyman Efendi Lügati (Hicri 1298). İstanbul: Zaman Kitaphanesi.
- Tekin, T. (1989). *XI. Yüzyıl Türk Şiiri*. Ankara: TDK Yayınları: 541.
- _____ (2013). *Irk Bitig*. Ankara: TDK Yayınları. (IB)
- Toparlı, R. (1992). *İrşadül Mülük Vesselatin*. Ankara: TDK Yayınları.
- Toparlı, R., Argunşah, M. (2014). *Mu'inü'l Mürid*. Ankara: TDK Yayınları.
- Toparlı, R., Çöğenli, S., Karaatlı, R. (2007). *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Yavuzarslan, P. (2002). *Münebbihür-rakidin*. Ankara: TDK Yayınları.
- Yılmaz, E., Demir, N., Küçük, M. (2013). *Kıyas-ı Enbiya*. Türk Dil Kurumu Nüshası, Metin-Sözlük-Dizin, Notlar. Ankara: TDK.
- Yüce, N. (2014). *Mukaddimetü'l Edeb*. Ankara: TDK Yayınları.
- Derleme Sözlüğü Cilt IV (1969). Ankara: TDK Yayınları.
- Derleme Sözlüğü Cilt X (1978). Ankara: TDK Yayınları
- Tarama Sözlüğü- Güncel Türkçe Sözlük. <http://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 31.05.2019